

BRZA

REAKCIJA

Šta najpre treba proveriti u računima za finansiranje izborne kampanje

Beograd, mart 2024.

Nerešeni problemi finansiranja kampanje

Preвременi parlamentarni i pokrajinski, kao i lokalni izbori održani u Beogradu i 64 druga grada i opštine 17. decembra 2023. raspisani su, a da prethodno nije rešen nijedan od problema u vezi sa finansiranjem kampanje. Reč je o pitanjima koja je u domaćoj javnosti naročito isticala organizacija „Transparentnost Srbija“, članica koalicije prEUgovor, a na njih su se osvrtaile i druge nevladine organizacije, koje prate izborni proces (CESID, CRTA). Na neke od nedostataka u [Zakonu o finansiranju političkih aktivnosti](#) ukazivala je i [Agencija za sprečavanje korupcije](#) u svojim godišnjim izveštajima i [izveštajima o sprovedenoj kontroli](#), dok su to znatno ređe činile i same političke stranke.

Ne samo da ove poruke iz Srbije nisu bile dovoljne da Ministarstvo finansija, Vlada Srbije i Narodna skupština makar otvore diskusiju o potrebi da se unaprede propisi, već to nije učinjeno ni nakon dobijanja preporuka međunarodnih organizacija. Niz preporuka Misije [ODIHR-a](#) (Kancelarija Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju za ljudska prava i demokratiju), koja je posmatrala prethodne parlamentarne i predsedničke izbore iz 2022, nesumnjivo se odnosio upravo na unapređenje Zakona o finansiranju političkih aktivnosti, uz važnu napomenu da bi te izmene trebalo preduzeti „znatno pre sledećih izbora“, i to „u postupku konsultacija koji će biti otvoren i transparentan“. Taj Izveštaj je objavljen 19. 8. 2022, a 22. 12. 2022. pojavio se i [zajednički Izveštaj](#) ODIHR-a i Venecijanske komisije o pravnom okviru za izborne zakone i izbornu administraciju sa sličnim porukama. Uprkos pozivima na reformu, [Radna grupa Vlade za saradnju sa OEBS-om i ODIHR-om](#), ako je suditi po sajtu ovog tela, sve do 9. 10. 2023. nije imala nikakvih aktivnosti, a nakon toga se nije oglašavala ovim povodom.

Zato je Srbija početkom novembra i zvanično ušla u još jednu izbornu kampanju, a da, između ostalog, nije rešeno sledeće:

- vrednost izborne kampanje po jednoj izbornoj listi nije ograničena, što omogućava da se poveća i inače prisutna neravnoteža u mogućnostima za predizbornu promociju, i to uglavnom na osnovu korišćenja budžetskih dotacija;
- vođenje plaćene kampanje koju sprovode „treća lica“ ostalo je neuređeno;
- budžetska sredstva za finansiranje kampanje ponovo su deljena pred kraj kampanje ili posle izbora, umesto na njenom početku, kada su najpotrebnija i
- nisu uspostavljene zakonske prepreke za delotvorniji nadzor i kažnjavanje otkrivenih nepravilnosti.

Sve je to bio razlog da ODIHR podseti na ove propuste i u [konačnom](#) Izveštaju nakon decembarskih izbora.

Ispunjavanje ovih preporuka veoma je značajno i u kontekstu evropskih integracija Srbije, što se može videti iz poslednjeg godišnjeg [Izveštaja](#) Evropske komisije.

Povod za ovu brzu reakciju koalicije prEUgovor jeste objavljivanje konačnih izveštaja o troškovima kampanje za decembarske parlamentarne, pokrajinske i lokalne izbore tokom druge polovine februara 2024. godine. Članica prEUgovora, Transparentnost Srbija, analizirala je pojedine delove tih izveštaja. Cilj ove analize jeste da se ukaže na moguće slučajeve finansiranja kampanje i izveštavanja protivno pravilima, kako građanima Srbije, tako i Agenciji za sprečavanje korupcije, koja trenutno kontroliše ove izveštaje. Dodatno, nalazi iz ove publikacije su značajni i za unapređenje pravila o finansiranju kampanje, na koje se odnosi i deo preporuka ODIHR.

Nepotpuni i netačni preliminarni izveštaji

politički subjekti (političke stranke, koalicije i grupe građana) dužni su da Agenciji za sprečavanje korupcije podnesu dva finansijska izveštaja vezana za izbore. Prvi je „preliminarni“, koji je trebalo da obuhvati približno prvi mesec kampanje (zaključno sa 2. 12. 2023). Rok za dostavu ovih izveštaja bio je 10. 12. 2023, tako da su oni postali vidljivi tek nekoliko dana pre nastupanja „izborne tišine“ i bilo je malo vremena da se o njima [diskutuje](#).

Kvalitet tih izveštaja je bolji nego 2022, kada su prvi put podnošeni, zahvaljujući blagovremenom [uputstvu](#) Agencije za sprečavanje korupcije. Tu je razjašnjeno da učesnici izbora ne treba da prijave samo one troškove koji su plaćeni, već i druge troškove koji se odnose na aktivnosti iz početnog perioda kampanje. To je rezultiralo i znatno većim iznosom ukupno prijavljenih troškova sada u odnosu na izbore iz 2022 – za oko 900 miliona dinara (2023: 7,7 miliona evra; 2022: 2,8 miliona evra), računajući i prijavljena avansna plaćanja.

Napretka, međutim, nema kada je reč o kontroli preliminarnih izveštaja. Pošto u zakonu nije propisan rok u kom kontrola mora da se sprovede, Agencija ove izveštaje [kontrolise](#) zajedno sa konačnim izveštajem. U praksi to znači da je kontrola finansijskih izveštaja podnetih početkom decembra prošle godine započeta, u najboljem slučaju, tek sredinom februara ove godine. Kada je reč o preliminarnim izveštajima, ostaje nerazjašnjeno pitanje šta će sve biti predmet kontrole. Posmatrano sa stanovišta Zakona, nema osnova da se „progleda kroz prste“ stranci koja u preliminarnom izveštaju „zaboravi“ da navede prihod ili trošak nastao do 2. 12. 2023, sve i kada to učini u konačnom izveštaju. Jednako bi trebalo da budu sporne i situacije kada stranka prvobitno prijavi da je trošak platila iz privatnih

izvora da bi potom, kada dobije novac iz budžeta po osnovu uspeha na izborima, taj trošak navodno platila od budžetskih para.

Veliki troškovi koji nisu prijavljeni ni u decembru

Neki od preliminarnih izveštaja za ove izbore očigledno nisu potpuni. U finansijskom smislu, verovatno je najveći prekršaj onaj koji je načinila SNS, time što nije prijavila troškove prevoza učesnika na miting održan 2. 12. 2023. u beogradskoj „Areni“, za šta je korišćeno nekoliko stotina autobusa. Budući da je Agencija za sprečavanje korupcije imala terenske posmatračice, kao i ovlašćenje da pokreće postupke zbog sumnje u kršenje Zakona po službenoj dužnosti, postojala je mogućnost da se ovo kršenje zakonske obaveze već i zvanično utvrdi. Kršenje Zakona je utoliko veće što se ovaj trošak nije pojavio ni u konačnom izveštaju. Za pomenuti miting u Beogradu SNS je prijavila samo trošak zakupa prostora u iznosu od 4,2 miliona dinara, dok putne troškove nije prijavila ne samo za ovaj miting, već ni za jednu od 13 prijavljenih konvencija i dve manifestacije u Srbiji. Podsećamo da je, prema Zakonu o finansiranju političkih aktivnosti, politički subjekt dužan da evidentira i usluge koje su pružene bez nadoknade.

Kad je reč o istoj izbornoj listi („Aleksandar Vučić – Srbija ne sme da stane“), ni iz jedne stavke, kako preliminarnog, tako i konačnog izveštaja ne može se zaključiti da su prijavljeni troškovi u vezi sa radom kol-centra. U postupku po prijavi, SNS je [negirala](#) da ima ikakve veze sa kol-centrom, o kojem je pisao [CINS](#), ali je [potvrdila](#) korišćenje ovog vida komunikacije sa građanima. Izveštajni obrazac ne sadrži posebnu rubriku, koja bi se odnosila na rad „kol-centara“, ali svakako postoji obaveza da se troškovi zabeleže u nekoj od postojećih rubrika. Međutim, ni u preliminarnom ni u konačnom izveštaju ovog političkog subjekta ne navode se bilo kakvi troškovi komunikacije, troškovi zakupa poslovnog prostora niti troškovi angažovanja osoblja za potrebe vođenja kampanje.

Potcenjeni i precenjeni troškovi u preliminarnom izveštaju

Iako je nesumnjivo da su poslednje dve nedelje kampanje (koje ne obuhvataju preliminarni izveštaji) bile najintenzivnije, razlike u obimu prijavljenih troškova u nekim slučajevima pobuđuju sumnju u njihovu verodostojnost. Srpska radikalna stranka je u preliminarnom izveštaju kao trošak navela samo novac utrošen za prikupljanje potpisa, dok je u konačnom izveštaju navela i ostale rashode u ukupnom iznosu od 26,2 miliona dinara, što bi značilo da je čak 99,5% troškova kampanje ove stranke nastalo između 3. i 15. decembra. Lista „Srbija protiv nasilja“ prijavila je u prvom delu kampanje trošak od svega 9,2 miliona dinara, dok je on u konačnom izveštaju bio višestruko uvećan – oko 236 miliona dinara, što znači da se tek 3,9% prijavljenih troškova odnosi na prvih mesec dana kampanje. Nesrazmernost je veoma velika i kod liste „Mi – Glas iz

naroda“ (svega 7,5% prijavljenih troškova iz konačnog izveštaja nalazi se i u preliminarnom).

S druge strane lista „Srbija na zapadu“ u preliminarnom izveštaju navela je trošak od 24,3 miliona, dok se on u konačnom izveštaju „izgubio“ i sveo na svega 533 hiljade dinara. Podnosioci ove liste su, izgleda, računali na to da će inicijalno prijavljene troškove podmiriti dotacijom iz budžeta, ali su oni naprasno nestali kada je postalo jasno da zbog lošeg rezultata na izborima (manje od 1%), neće imati pravo na novac iz budžeta. Nelogičnost slične vrste, ali daleko manja po obimu, javlja se i kod koalicije „Zavetnika“ i „Dveri“. Oni su u preliminarnom izveštaju prijavili trošak od 71,8 miliona dinara da bi u finalnom izveštaju taj trošak opao za oko 2,5 miliona dinara.

„Nestali“ prihodi

Nekoliko stranaka je u preliminarnim izveštajima navelo da je troškove kampanje nastale do 2. 12. 2023. finansiralo iz sopstvenih sredstava da bi potom, nakon što su dobile novac iz budžeta za finansiranje kampanje, u konačnom izveštaju prijavile da su ti isti troškovi plaćeni iz budžetskih dotacija. Očigledno je razlog za to želja da se dobijeni novac zadrži. Zakon, naime, propisuje obavezu da se neutrošena budžetska sredstva vrate u budžet Srbije, dok u slučaju kada stranka ne utroši novac koji je prenela sa svog stalnog računa, ona po završetku kampanje može da vrati višak na sopstveni račun. Na ovim izborima je Stranka vojvođanskih Mađara prvobitno prijavila potrošnju 12.338.972 dinara sa svog računa, a u konačnom izveštaju svega 503.462 dinara. Slično tome, Stranka pravde i pomirenja je prema prvom izveštaju potrošila 10.128.344 dinara sopstvenih sredstava, a prema konačnom svega 4.531 dinar. Očigledno je stoga da su ove stranke prekršile zakon tako što su navele netačne informacije u jednom od ova dva izveštaja.

Poređenja troškova

Još više razloga za sumnju pruža poređenje troškova za slične aktivnosti koje su prijavile liste, naročito posle objavljivanja konačnih izveštaja.

Tako je troškove istraživanja javnog mnjenja, zaključno sa 2. 12. 2023, prijavila samo jedna lista („Nacionalno okupljanje“, koja je, međutim, ovaj trošak izostavila iz svog konačnog izveštaja(!)), a nakon toga još i koalicija „Srbija protiv nasilja“, Ruska stranka, Stranka demokratske akcije Sandžaka i lista „Usame Zukorlić – Ujedinjeni za pravdu“. Malo je verovatno da druge stranke, uključujući i pobednike na ovim izborima (SNS) nisu na ovaj način proveravale kakve su im šanse na izborima.

U gotovo svim izveštajima ima nepotpunih prikaza troškova i brojnih situacija gde troškovi nisu prikazani po stavkama, već zbirno ili u rubrici „ostali troškovi“. Pored toga, većina političkih subjekata je propustila da unese adekvatne podatke u kolonu „napomena“, što dodatno otežava identifikovanje namene troškova.

Konačni izveštaji

Kasno objavljivanje i dve liste koje nisu predale izveštaje

Rok za dostavljanje izveštaja bio je 12. 2. 2024, nakon čega Agencija za sprečavanje korupcije ima na raspolaganju 120 dana da sprovede i objavi nalaze kontrole. Rok za pokretanje krivičnih i prekršajnih postupaka zbog utvrđenih nepravilnosti nije propisan.

Nepodnošenje finansijskih izveštaja u zakonskom roku predstavlja najteži vid kršenja Zakona, koji bi morao da bude razlog i za ispitivanje krivične odgovornosti, jer ukazuje na želju da se prikriju izvori prihoda ili troškovi kampanje. Prema do sada (13. 3. 2024) objavljenim podacima na ovogodišnjim izborima, konačni izveštaj nisu podnele izborne liste „Čedomir Jovanović – Mora drugačije“ i „Albanska demokratska alternativa – ujedinjena dolina“ (nisu podneli ni preliminarne izveštaje). „Koalicija za mir i toleranciju“ je podnela izveštaje, ali bez ikakvih informacija o prihodima ili troškovima. Kuriozitet je da je Agenciji podnet i (prazan) izveštaj Demokratske unije Roma za parlamentarne izbore, iako na njima ova stranka uopšte nije imala izbornu listu.

Od 16 izveštaja, prema podacima iz registra Agencije za sprečavanje korupcije, dva su podneta nekoliko dana po isteku roka – koalicija „Nada za Srbiju“ (18. 2. 2024) i koalicija „Srbija protiv nasilja“ (13. 2. 2024). Kada je reč o oceni blagovremenosti podnošenja izveštaja, naročito zbunjuje činjenica da je Agencija za sprečavanje korupcije neke od izveštaja koji su podneti u roku, kako se navodi, objavila tek deset dana kasnije, kao i to što redosled njihovog objavljivanja ne sledi u potpunosti redosled podnošenja. Mogući razlog za to je da neki od izveštaja inicijalno nisu bili podneti u propisanoj formi.

Televizijsko oglašavanje – skriveni rashodi ili netržišni popusti?

Televizijsko oglašavanje, koje je i na ovim izborima predstavljalo najveću rashodnu stavku, organizacija „Transparentnost Srbija“ pratila je u okviru svog [monitoringa, kojim su bili pokriveni nacionalni i glavni kablovski operateri](#). Prema nalazima tog monitoringa, od ukupno devet miliona evra vrednosti emitovanih oglasa, kada se uračunaju maksimalni popusti, čak 81% odnosilo se na listu SNS, 14% na SPS, a preostalih pet izbornih lista učestvovalo je sa ukupno 5%. Disproporcija je još izrazitija ako se tome pridoda i vrednost emitovanih zakupljenih termina i prenosa partijskih mitinga (približno 1,7 miliona evra za SNS i 220 hiljada evra za SPS).

Kada se ti nalazi uporede sa onim što su prijavili podnosioci izbornih lista, uočljivo je da SNS nije prijavila nikakav trošak, a oglašavala se na stanicama TV *Kurir*, TV *Euronews*, TV *Klasik*, TV *K1* i TV *Blic* u vrednosti od oko 645 hiljada evra, po nalazu organizacije TS. Moguće je da je deo ovih troškova prikazan u okviru „troškova marketinške agencije“, gde se kao primaoci navode „Ringier“, „Mondo“ i „Tačno doo“. Narodna stranka uopšte nije prijavila oglašavanje na televizijama, iako se oglašavala na TV *RTS* u poslednjoj nedelji uoči izbora, što je, prema proceni organizacije TS, koštalo oko 10.000 evra.

Finansijski su daleko značajnije uočene razlike u prijavljenoj ceni oglašavanja SNS-a na privatnim TV stanicama sa nacionalnom frekvencijom. Za parlamentarne izbore SNS je prijavila TV oglašavanje vredno nešto manje od 4,5 miliona evra, dok je neke od troškova (za TV *PINK* i TV *Superstar*) prikazala u izveštaju za beogradske izbore (oko 440.000 evra). Trošak od 6,9 miliona dinara za oglašavanje na TV *RTV* prijavljen je u izveštaju vezanom za pokrajinske izbore. To čini ukupno oko pet miliona evra, i to za oglašavanje na šest stanica¹ – odnosno približno 2,5 miliona evra manje od procene minimalne vrednosti TV kampanje ove liste, do koje je došla organizacija TS, i to samo za emitovane oglase, a bez specijalnih emisija i prenosa stranačkih mitinga.

U vezi sa ovim, bitno je naglasiti da je ista metodologija za procenu vrednosti oglašavanja bila primenjena na sve liste, ali da kod drugih, izuzev SNS-a, nije bilo značajnih odstupanja prijavljenih troškova za TV oglase u stranačkim izveštajima od onih u proceni organizacije TS. Tako su troškovi oglašavanja SPS-a, kada je reč o glavnim stanicama sa nacionalnom frekvencijom, bili između 2% i 20% veći nego što je organizacija TS procenila da bi trebalo da budu uz primenu oglašanih maksimalnih popusta. Takođe, lista „Zavetnika“ i „Dveri“ prijavila je 3–4% veće troškove za oglase na nacionalnim emiterima od procenjenih. Podudaranje je potpuno kada je reč o oglasima SPN-a na TV *RTS*, dok je lista „NADA“ prijavila veće troškove od procenjenih.

Ukoliko je SNS prijavila sve troškove oglašavanja na ovim TV stanicama, to bi značilo da su popusti bili daleko veći od zvanično objavljenih, i to na TV *RTS* oko 25% (umesto maksimalnih 20%), na televizijama *Prva* i *B92* celih 75% (najveći objavljeni 50%), a na TV *Happy* čak 80% (umesto maksimalnih 50%).

Srpska radikalna stranka za oglašavanje na TV *Happy* nije imala popust, ali je u izveštaju prijavila neregulisan dug prema toj televiziji u iznosu od oko 495.000 dinara, kao

1 Od tih šest TV stanica, monitoring organizacije TS nije obuhvatao TV *Studio B*, na kojem se lista SNS oglašavala u vrednosti od preko 200 hiljada evra.

i prema TV *Informer* u iznosu od oko 382.000 dinara, pri čemu za sada ostaje nepoznato kada će ovi troškovi biti izmireni i iz kojih izvora.

Kako će biti tretirani „zakupljeni termini“?

„Zakupljene termine“ su prijavili SNS, SPS, koalicija „Dveri“/„Zavetnici“, SVM, Zukorlićev SPP i PDD. Srpska napredna stranka je svoje TV oglašavanje po TV stanicama prijavila u ukupnim iznosima u rubrici „zakupljeni termini“, ali je očigledno da je uglavnom reč o emitovanim oglasima. Socijalistička partija Srbije je prijavila jedan „zakupljeni termin“ na TV *Tanjug* (za prenos konvencije), a ostale na lokalnim stanicama, dok su se „Dveri“/„Zavetnici“, SVM, SPP i PDD oglašavali na ovaj način samo u lokalnim medijima. S obzirom na to da ovaj vid oglašavanja zakonski nije dozvoljen, za njega mediji nisu ni objavljivali cenovnike u okviru političkog oglašavanja, što ima je inače zakonska obaveza. Stoga je jedini način da se vrednost zakupljenih termina obračuna u skladu sa propisima taj da se primene cenovnici oglašavanja za određene termine (kao da je reč o emitovanim reklamama).

U vezi sa „zakupljenim terminima“ posebnu pažnju izaziva promotivna emisija liste Aleksandra Vučića (inače naslovljena kao „Intervju sa predsednikom Srbije“), emitovana u predvečerje izborne tišine na TV *Pink*. U postupku koji se tim povodom vodio pred Agencijom za sprečavanje korupcije predstavnici stranke su se **izjasnili**, rekavši da je to trošak koji će biti plaćen, ali tad nije ispitivano o kojem je iznosu reč. Puna cena na osnovu trajanja emisije i objavljenih cenovnika, sa obračunatim maksimalnim popustom, iznosila bi 704.820 evra, mada je realna tržišna vrednost verovatno bila nekoliko puta manja. Troškovi ove emisije nisu posebno iskazani u izveštaju SNS-a. Ako su zakupljeni termini plaćeni TV *Pink* objedinjeno sa reklamama, SNS je za to emitovanje dobila popust između 63% i 75%, dok je maksimalni popust po cenovniku bio 50%.

Agencija bi u postupku trebalo da od stranaka i televizija prikupi i da potom predstavi javnosti podatke o tome koji su sve oglasi i zakupljeni termini obuhvaćeni finansijskim izveštajima, koja je njihova vrednost bez popusta, a nakon toga i da utvrdi da li je stranka eventualno dobila netržišni popust, koji bi morao da se prijavi kao prilog izornoj kampanji. U pogledu ove kontrole, veoma će biti značajan i izveštaj REM-a, kada konačno bude objavljen, jer ovaj organ takođe beleži koliko je reklama emitovano na nacionalnim TV stanicama.

Neuhvatljive Fejsbuk reklame

Izveštajni obrazac ne sadrži rubriku koja bi se izričito odnosila na oglašavanje na društvenim mrežama, tako da nije moguće sa sigurnošću utvrditi da li su stranke prijavile ove troškove. Prema podacima koje objavljuje Fejsbuk, SNS je na ovoj društvenoj mreži imala reklama u vrednosti od oko 160 hiljada evra, a iz konačnog

izveštaja o finansiranju kampanje može se zaključiti da je ovaj trošak možda uračunat u 45 miliona dinara, koji su uplaćeni kompaniji „Max Strategic“ za usluge promocije na internet portalima i društvenim mrežama.

U tu sumu svakako nije uključeno oko 40 hiljada evra, koliko je Aleksandar Šapić platio za svoje reklamiranje, kao ni daleko skromnijih 869 evra, koliko je uložio ministar Goran Vesić. Naime, na osnovu nekoliko prijava koje je podnosila organizacija TS, Agencija je zauzela stanovište da ne postoji obaveza da se ovi troškovi evidentiraju kao troškovi stranke ili kao prilog za izbornu kampanju. Takvim tumačenjem postojećih zakonskih normi, a u odsustvu pravila o finansiranju kampanje koju vrše „treća lica“, širom se otvara prostor za zaobilaznje propisanih zabrana u vezi sa izvorima finansiranja stranaka i ograničenjima visine priloga koji daje jedna osoba ili firma.

Troškove koji se potencijalno odnose na društvene mreže su takođe prijavljivali i drugi politički subjekti, čineći to posredstvom specijalizovanih agencija („Srbija protiv nasilja“, SPP, Ruska Stranka, „NADA“, „MI – Glas iz naroda“, SDA i SPS). S druge strane, Narodna stranka, koalicija „Nacionalno okupljanje“ i koalicija „Dobro jutro Srbijo“ naveli su troškove koji su isplaćeni kompanijama koje su u vlasništvu društvenih mreža (Meta, Gugl, Tviter). Stoga bi tokom kontrole trebalo precizno utvrditi da li se prijavljeni troškovi podudaraju makar sa onima koje je objavila kompanija „Meta“ za oglašavanje na Fejsbuku.

Nepoznati kol-centar sa poznate adrese

Najpoznatiji slučaj u kome postoji sumnja u nezakonito finansiranje kampanje odnosi se na kol-centar Srpske napredne stranke, a na osnovu priče i dokaza koje je neposredno **prikupila** novinarka CINS-a. Umesto razumnog objašnjenja za dokumentovani angažman radnika u tom kol-centru i isplate u gotovini, SNS i agencija koja je angažovala radnike i nevladina organizacija u čijim prostorijama su vršene isplate negirali su bilo kakvu međusobnu povezanost i vezu sa „predmetnim kol-centrom“. Agencija za sprečavanje korupcije je na osnovu toga **zaključila** da „nema osnova za utvrđivanje da li je bilo povrede Zakona“. Ipak, nema prepreke da Agencija naknadno prikupi dodatne podatke, bez kojih kontrola koju vrši neće biti potpuna, ili da za potrebe kontrole zatraži podatke koje prikupe javni tužioci, budući da je u vezi sa ovim slučajem podneta i krivična prijava.

Gde još Agencija treba da zatraži dodatne podatke

I na ovim izborima mnogi izveštaji nisu popunjeni pravilno, jer se troškovi navode objedinjeno, umesto da budu razvrstani po kategorijama, ili se vode bez upisivanja svih obaveznih detalja (npr. broj bilborda koji su zakupljeni).

Takođe, ponovilo se to da stranke zavode troškove u rubriku „ostalo“ ili „ostali troškovi oglašavanja“, umesto da ih razvrstaju tamo gde im je mesto. Kada je reč o listi „Aleksandar Vučić – Srbija ne sme da stane“, to je naročito uočljivo na primeru troškova „zakup oglasnog prostora“ kod kompanija „Mondo“, „Ringier Axel“ i „Internet grup“, koji su navedeni u okviru rubrike „ostali troškovi kampanje“ umesto u rubrici „troškovi oglašavanja“. Kao primer se može navesti i lista „Usame Zukorlić–SPP“, gde je u okviru „ostalih troškova kampanje“ naveden „trošak goriva Sjenica–Novi Pazar na dan glavnog mitinga“ umesto u predviđenoj rubrici „troškovi javnih događaja/putni troškovi“. Troškovi marketinga, koji su takođe zavedeni u „ostale troškove“, mogu se pronaći u izveštajima Narodne stranke, „Dosta je bilo“, dok je koalicija „Srbija protiv nasilja“ u okviru „ostalih troškova“ prikazala proviziju marketinške agencije. U više izveštaja ostala je potpuno nepoznata svrha isplata iz rubrike „ostali troškovi“, jer je kolona sa napomenama ostala prazna, a iz naziva primaoca ne može se ni pretpostaviti o kakvoj vrsti usluga je reč.

Moguće štimovanje rashoda da se novac ne bi vraćao u budžet

„Tradicionalno“, stranke koje pređu izborni cenzus, i po tom osnovu steknu pravo na dodatnu budžetsku potporu, uvek prikazuju troškove kampanje koji su za nijansu veći od dobijenih budžetskih dotacija. Razlog je lako razumeti – u suprotnom bi neutrošeni deo novca morali da vrate u budžet. Međutim, postoji razlog zbog kog se takvi finansijski izveštaji ne mogu smatrati potpuno uverljivim. Naime, niko od učesnika izbora ne može unapred pouzdano znati koliko će osvojiti mandata, pa samim tim ni koliko će dobiti novca nakon što izborna kampanja već bude okončana (po svakom mandatu 2.742.600 dinara, odnosno nešto više od 23 hiljade evra).

Preuveličavanje troškova ili uključivanje u troškove kampanje rashoda koji sa njom nemaju nužno veze nije do sada bilo u fokusu kontrole koju vrši Agencija za sprečavanje korupcije ili makar nisu utvrđeni prekršaji te vrste. Provere ove vrste ne mogu se vršiti samo poređenjem prijavljenih troškova jedne stranke sa ostatkom njene finansijske dokumentacije, već unakrsnim poređenjem finansijskih izveštaja raznih političkih subjekata.

Na ovim izborima budžet je bio jedini ili gotovo jedini izvor prijavljenih prihoda nekoliko lista koje su prešle cenzus. Među njima je SDA, koja je u budžet vratila samo 620 dinara, a ostatak prijavila kao trošak. Manjinska lista Albanaca, koju predvodi Šaip Kamberi, prijavila je trošak koji je za oko 86.000 dinara manji od ukupnih sredstava iz budžeta (nije prikazano da je taj višak vraćen). Lista SPP i DSHV je potrošila iznos gotovo jednak primljenim sredstvima i u budžet vratila 3.100 dinara. Ruska stranka je u budžet vratila 220.992 dinara nepotrošenih sredstava. Još manju sumu je nakon svođenja računa vratila u

budžet i koalicija „Srbija protiv nasilja“ – 128.551 dinar, pri čemu se u njihovom izveštaju pogrešno navodi da je potrošeno i 19,5 miliona dinara, koji su preneti sa nekog od stalnih stranačkih računa članica ove koalicije.

Podaci navedeni za grupu građana „MI – Glas iz naroda“ očigledno su neistiniti. U konačnom izveštaju ova lista je prijavila da je potrošila 7 miliona dinara, a da nije imala prihode iz javnih sredstava. Budući da je na račun ove grupe građana 22. januara 2024. preneto 67.650.800 dinara iz budžeta, u konačnom izveštaju je moralo biti prikazano koji deo ovog novca je utrošen i kada je ostatak vraćen u budžet, što je zakonska obaveza.

Nepoznati izvori finansiranja

Neke stranke su završile kampanju „u minusu“, a već je pomenut slučaj dugovanja SRS-a pojedinim televizijama.

U slučaju koalicije „Dveri“ i „Zavetnika“, kao i kod SRS, iz podnetih izveštaja se ne vidi odakle će biti plaćen veliki deo troškova kampanje, s obzirom na to da nisu prešli cenzus i da neće moći da računaju na finansiranje iz budžeta tokom rada novog saziva parlamenta.

Ova koalicija je prijavila prihod od 29 miliona dinara (prva tranša budžeta, 3,4 miliona prenetih sa 10 računa, pri čemu nije vidljivo kojoj od stranaka ti računi pripadaju, kao i 230 hiljada dinara donacija fizičkih lica), tako da se može zaključiti da su ove stranke ostale dužne dobavljačima oko 40 miliona dinara.

Čega u izveštajima sigurno nema

U izveštajima o troškovima kampanje se izvesno nisu našli troškovi za zabranjene namene, poput podmićivanja birača i korišćenja rada zaposlenih u javnom sektoru u stranačke svrhe. Pošto su i pred ove izbore objavljivane sumnje da postoje takve nezakonitosti, a u nekim slučajevima su podnošene i krivične prijave, kontrola izveštaja o troškovima kampanje, koju vrši Agencija, ne može se u potpunosti smatrati završenom sve dok u obzir ne budu uzeti i podaci koje u takvim predmetima utvrde javna tužilaštva, a potom i sudovi.

- Novi saziv Narodne skupštine treba bez odlaganja da, sprovodeći javno slušanje, otvori raspravu o izmenama Zakona o finansiranju političkih aktivnosti, na osnovu preporuka međunarodnih organizacija i domaćih posmatrača.
- Agencija za sprečavanje korupcije treba da prikaže nalaze svog monitoringa, a u izveštaju o sprovedenoj kontroli i informaciju o načinu utvrđivanja verodostojnosti izveštaja u pogledu svih ili makar najvrednijih troškova kampanje.
- Kontrola izveštaja i pokretanje postupaka zbog uočenih slučajeva kršenja zakona treba da se okončaju do objavljivanja izveštaja o kontroli, a ako to nije moguće (npr. zbog čekanja na informacije iz krivičnog postupka), o tome treba da budu objavljeni dodatni izveštaji.
- U svakom konkretnom slučaju kada utvrdi kršenje pravila o finansiranju, Agencija o tome treba da obavesti javnost, ne čekajući na završetak celokupnog postupka kontrole.
- Agencija bi trebalo da ispita situacije u kojima su primećene velike razlike u ceni pojedinih promotivnih materijala kod različitih političkih subjekata, koje se ne mogu objasniti brojem nabavljenih i distribuiranih primeraka.
- Kontrola bi, takođe, trebalo da obuhvati ispunjavanje obaveze da izveštaj o troškovima kampanje bude potpun u situacijama u kojima su neki politički subjekti naveli određeni trošak vezan za kampanju, a drugi ne, iako je izvesno ili vrlo verovatno da su ih svi morali imati (npr. trošak telefonske komunikacije, bankarske provizije, dodatnog angažovanja za pojedine namene).
- Agencija bi trebalo da utvrdi vrednost zakupljenih termina prilikom TV oglašavanja, a da u slučaju oglasa koji nisu ispravno označeni o tome obavesti REM i tržišnu inspekciju.
- Agencija bi kontrolom trebalo da utvrdi da li su prikazani svi troškovi oglašavanja na društvenoj mreži Fejsbuk, kao i izvore finansiranja promocije koja je vršena preko privatnih naloga korisnika.
- Agencija bi trebalo da zauzme jasan stav prema razlikama u prikazivanju istih prihoda i troškova u preliminarnim i konačnim izveštajima.
- Imajući u vidu brojne propuste i nedoslednosti do kojih je došlo prilikom popunjavanja izveštaja o troškovima izborne kampanje, Agencija bi trebalo da zatraži od političkih subjekata da podnesu i objave izmenjene i dopunjene izveštaje ili da sama objavi izveštaje o troškovima kampanje nakon izvršenih korekcija, a na osnovu podataka koje pribavi ili utvrdi tokom kontrole (da svi troškovi budu razvrstani u odgovarajuće rubrike izveštajnog obrasca, a ne u one u koje su greškom upisani, da troškovi koji su trenutno prikazani objedinjeno budu razvrstani po stavkama, da budu navedeni podaci koji trenutno nedostaju, a naročito jedinične cene i cene promotivnog materijala po komadu, broj zakupljenih bilborda kod dobavljača, vrsta promotivnog materijala, kao i da svuda budu unete napomene o troškovima izborne kampanje, koji su ostali neizmireni)
- Agencija treba da unapredi sadržinu izveštaja o troškovima kampanje i softversko rešenje kako bi omogućila preuzimanje i pretragu podataka, u skladu sa obavezama iz člana 27, st. 1 Zakona o elektronskoj upravi, i da tako olakšala utvrđivanje potpunosti izveštaja

O prEUgovoru

Koalicija prEUgovor je mreža organizacija civilnog društva osnovana radi praćenja politika koje se odnose na pregovore o pristupanju Srbije Evropskoj uniji, sa posebnim naglaskom na poglavja 23 i 24.

Cilj prEUgovora je da pomogne da se proces pristupanja EU iskoristi za ostvarenje suštinskog napretka u daljoj demokratizaciji srpskog društva.

Koaliciju prEUgovor čine:

Akcija protiv trgovine ljudima (ASTRA)

www.astra.rs

Autonomni ženski centar (AŽC)

www.womenngo.org.rs

Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP)

www.bezbednost.org

Centar za primenjene evropske studije (CPES)

www.cpes.org.rs

Centar za istraživačko novinarstvo Srbije (CINS)

www.cins.rs

Grupa 484

www.grupa484.org.rs

Transparentnost Srbija (TS)

www.transparentnost.org.rs

Glavni proizvod prEUgovora je [polugodišnji izveštaj](#) o napretku Srbije u klasteru 1.

Aktivnosti prEUgovora možete pratiti na:

 www.preugovor.org

 [prEUgovor](#)

 [prEUgovor](#)

EUROPEAN
ENDOWMENT FOR DEMOCRACY

Ova publikacija je izrađena uz podršku Evropske zadužbine za demokratiju (European Endowment for Democracy – EED) i sredstva Evropske unije. Za njenu sadržinu isključivo je odgovorna koalicija prEUgovor i ta sadržina ne izražava nužno zvanične stavove EED niti Evropske unije.

Ministero degli Affari Esteri
e della Cooperazione Internazionale

Publikacija je izrađena u okviru projekta koji finansira Ministarstvo spoljnih poslova i međunarodne saradnje Republike Italije. Sadržaji objavljeni u okviru projekta predstavljaju stavove njihovih autora i ni na koji način ne predstavljaju stav Ministarstva spoljnih poslova i međunarodne saradnje.